

Борис Фајфрић

Црквена општина Батровци

Епархија сремска

e-mail: fajfric.orthodox@gmail.com

СВЕТИ ЈОВАН КРСТИТЕЉ И ИСУС ХРИСТОС У МАНДАИЗМУ

Анстракт: Мандаизам је део гностицизма, који се састоји из компилација јудаизма, хришћанства и других вера. Присталице ове вере су познати као мандаити. Велико поштовање придају Светом Јовану Крститељу, због чега су једно време били познати као Хришћани Светог Јована Крститеља. Иако га мандаити не сматрају Месијом, нити Сином Божијим, више га цене као великог пророка и исцелитеља. Постоји низ веровања о његовом животу и личности. С друге стране, Исуса Христа сматрају обмањивачем, лажовом и лажним Месијом. Хришћанство доживљавају као опасну веру, која уништава душу и ум, стога њихови списи су пуни упозорења на хришћане.

Кључне речи: мандаизам, мандаити, Јован Крститељ, Исус Христос, крштење, Јордан, Manda d'hajje.

Познато је да личност Исуса Христа заузима посебно место у свим хришћанским црквама и конфесијама, у исламу и у модерним религијама. Ипак, поштовање које се придаје Светом Јовану Крститељу у религији мандаизма, заслужује посебну пажњу. Он је код њих цењенији него што је Христос. Штавише, Исуса сматрају преварантом. Управо због великог поштовања које му придају мандаити, код хришћана су били познати као *Хришћани Светог Јована Крститеља*. Стога је циљ овог рада да се прикаже култ Јована Крститеља у мандаизму, укључујући и Исуса Христа.

Основне карактеристике мандаизма

Доказано је да мандаизам није нова вера, нити она почиње од Јована Крститеља, него припада гностицизму,¹ чије порекло је са подручја реке Јордан и Палестине. Палестинску област и град Јерусалим напустили су у првој половини 1. века, наводно после смрти Јована Крститеља, населивши се око река и мочвара старог Вавилона, Персије и Месопотамије. Мандаизам се, као вера, коначно формирао у ранохришћанском периоду, примивши одлике Христове вере, јудаизма, зороастризма и других религија.² Иако је постојало мишљење да су веру мандаита основали ученици Јована Крститеља, установило

¹ Гностицизам долази од речи *гносис*, чије порекло је индо – европско и значи знање добијено откривењем, које се преноси богосазнањем. Према гностицизму, Бог је недостижан и стога Он омогућава људима да дођу до сазнања о Њему, у чему доста отежава материја, која је зла. Гностицизам се јавља се после Христа, углавном у верским и филозофским круговима арамејске и грчко – римске цивилизације, чије је схватање доста компликовано. Детаљно: Лозе 1986, 167 – 184; Popović 2007, 385 – 389; Jones 2005a, 3507 - 3537. О мандаизму као део гностицизма: Bahor 2017.

² Buckley 2002, 3.

се да није тако.³

Име за ову гностичку веру настало је од арапске речи *manda* – *знање*, што доказује порекло имена.⁴ Врховни бог је Велика светлост – Творац, кога још називају *Господом*, *Краљем над краљевима*, *Господарем свих светова* итд. Светлост или Велики живот одувек постоји и кроз њу су створени светови, људи и остала бића, те је извор бесмртности.⁵ Њено пребивалиште је Светлосни свет, у којем је окружена светлосним бићима, која из ње извиру и која постепено од ње падају на Земљу. Земљу је створио Демјијург, син Рухе, женског палог духа и непријатеља Светлости.⁶

Према мандаизму постоје три света: Виши – небески или Свет Светлости, у којем обитава врховни бог Светлост; Средњи свет је Земља, познат као Тибил; последњи је подземни свет, којем се придаје мања важност. Свет Светлости је највиши за којим жуде сви људи као истинском пребивалишту.⁷ За достизање Небеског света, неопходно је да се буде посвећен у призиву Првог живота, тј. Бога. Из Првог живота су настали Други живот и Познање живота тзв. *Manda d'hajje*,⁸ по коме и носе име. Пошто је Други живот покушао да се уздигне изнад Бога, одбачен је у водене канале, тако да је остао *Manda d'hajje*, који је син првог живота – Првочовек или Логос – који се оваплоћује у лику људи, као што су Авел, Сит, Енох и на крају Јован Крститељ. После Ноја почиње период лажних пророка, као што су Аврам, Мојсије, Соломон и Исус Христос.⁹ Њихова вера почиње од стварања Адама, кога сматрају првим човеком и досеже до Јована Крститеља, као последњег истинског пророка.¹⁰

Као део гностицизма, мандаизам садржи компилације старозаветног и новозаветног учења, тј. јудаизма и хришћанства. Под утицајем хришћана, мандаити су доста негативно настројени према Јеврејима. Како би се дистанцирали од хришћанског утицаја, постали су критички настројени према Христовој вери.¹¹

Њихово испољавање верског осећања се састоји у примењивању ритуалних обреда са митолошким елементима, који су доста компликовани.¹² Од свих обреда, централно место заузима крштење, као једини начин за искупљење и сједињење са Светлошћу. Обавезно се врши у текућој води недељом или празницима, због чега су мандаитске заједнице често насељене у околини река, језера или потока.¹³ За њих је вода извор живота, која очишћава душу од греха, штити од смрти и даје живот вечни, а истовремено чисти од прљавштине, инфекција и чува тело. Вода је симбол Светлости, чије порекло долази из духовног света, тако да се човек преко крштења облачи у одећу светлости. Према предању, мајка Јована Крститеља је затруднела захваљујући води.¹⁴ Реке као што

³ Segelberg 1969, 236.

⁴ Buckley 2002, 7.

⁵ Lidzbarski 1925, 5 – 7.

⁶ Thomas 2007, 4 – 5. О мандаизму детаљно видети: Rudolph 1978.

⁷ Buckley 2002, 7 – 8.

⁸ *Manda d'hajje* , у преводу *знање живота*, је главни спаситељ и гласник у мандаизму. Долази из света Светлости, доносећи људима спасење и утеху, који се налазе између земље и Светлости. Jones 2005b, 5634.

⁹ Болотов 2009, 199 – 200.

¹⁰ Arabestani 2016, 181.

¹¹ Segelberg 1969, 239.

¹² Buckley 2002, 7.

¹³ Arabestani 2016, 185; Buckley 2002, 10.

¹⁴ Drower 1937, 100.

су Карун, Тигар и Еуфрат су за њих свете,¹⁵ а поготово река Јордан,¹⁶ која је извор живота.¹⁷

За мандаите крштење није обичан обред, него богослужење, тј. Литургија.¹⁸ Постоји низ припрема за приступање овом обреду, који се састоји из три чина. У првом *rishama* свештеник не учествује, јер је у њему сваки човек свештенослужитељ. Испољава се у читању молитви, које сви мандаити од детињства науче и читају се током дана са покривеном главом. Други *tamasha* је такође без свештеника и манифестује се троструким погружавањем у воду. Оно се врши углавном након порођаја, контакта са лешом, ноћног загађења или било каквог додира са нечистим. Трећи и финални чин је пуно крштење – *masbuta/maswetta*. Овде је присуство свештеника обавезно и укључује употребу уља, хлеба, вина, руковања, целивања и благослова полагањем руке свештеника на крштеног. Искључиво се врши у недељу, увек после скрнављења чистоће или после великих грехова, као што су свађе и увреде. Ако је реч о тешким гресима – крађа, прељуба и убиство – онда се крштење врши више пута.¹⁹

У мандаизму постоје књиге које садрже основе учења вере. Иако их има бројчано доста, које су већином обреди, главне су *Гинза* и *Јованова књига* или *Беседе набеских краљева*.²⁰ Прва књига је подељена у два дела – десну и леву – које чине целину. Верује се да је настала средином 7. века. Садржи историју мандаизма, моралне поуке, историју стварање света, учење о крају света и борбу против греха, и доста полемичких дела против Јевреја и хришћанства.²¹ Друга књига, како само име каже, посвећено је Јовану Крститељу, с тим да он није аутор књиге, нити је цела посвећена њему. Верује се да је настала током исламског периода.²²

Као што је на почетку било речи, порекло мандаита је из области Палестине и реке Јордана, да би се временом населили по Ирану и Ираку. Успели су да од обласних господара издејствују извесну аутономију. Њихово угњетавање почиње са доласком ислама, као и над осталим религијама, али су и од њих добили слободу. Доласком португалских мисионара у 16. веку над њима је вршена дискриминација, тако што су приморавани да учествују у римокатоличким црквеним богослужењима и присиљавани да се прикључе војсци као плаћеници.²³ Управо су им Португалци тада и наденули назив *Хришћани Светог Јована Крститеља*.²⁴ Једна од њихових првих историјских личности је жена Шлама, ћерка Кидре, која је прва копирала свету књигу *Лева Гинза*.²⁵

Седиште мандаизма у касноантичком периоду се налазило у Едеси, док је данас у Багдаду. Свештеници им се називају рабини, а богомоље скиније. Њихов врховни рабин данашњице је Сатар Јабар Хил. Символ мандаизма је крст са драбшом, тј. комад белог

¹⁵ Исто, 101.

¹⁶ Река Јордан за хришћане је света, јер је у њој крштен Христос. У *Старом завету* приписују јој се исцелитељске моћи. Наиме, пророк Јелисеј је послао војводу цара сирског Неемана, који је боловао од лепре, да се окупа на реци Јордан. Када се војвода окупао, његово тело је било очишћено од болести (2. Цар. 5, 1 – 14, стр. 383).

¹⁷ Häberl & McGrath 2020, 5.

¹⁸ Детаљан обред тзв. *Књига душе* или *Литургија крштења* видети: Drower 1959, 1 – 31

¹⁹ Drower 1937, 101 – 102.

²⁰ Mead 2023, 18.

²¹ Buckley 2002, 10 - 11.

²² Исто, 13.

²³ Arabestani 2016, 181.

²⁴ Buckley 2002, 5

²⁵ Исто, 4 - 5.

платна, као симбол светлости.²⁶

Мандаити су као народ и религијска заједница пролазили кроз тежак период, али су опстали. И у новијој историји су прошли кроз тешкоће. Након Исламске револуције у Ирану 1979. године, над мандаитима се вршила дискриминација у едукацији и регистрацији новорођенчади, да би временом били препознати и признати.²⁷ Данас су највише распрострањени у Ирану и Ираку, али су присутни у Аустралији, скандинавским земљама и у осталом делу Европе. Сматра се да их у Ираку има око 10 000 – 30 000, у Ирану 5000 – 20 000,²⁸ а укупно око 120 000.²⁹ Познати су под именом *suba*, што значи *крштењаци*, које носе са поносом, како би били сматрани за Сабијце који се спомињу у Курану, када их Мухамед озакоњује као народ књиге. Називају се још и назирејима,³⁰ што би се могло довести у везу са хришћанством, иако не припадају Христовој вери.³¹ Мандаити су веома успешни у ковању злата и сребра, изградњи чамаца, али су успешни и у културним и научним круговима.³²

Ученици Јована Крститеља

Када се у 17. веку прву пут дошло у додир са мандаизмом, веровало се да су оснивачи ученици Светог Јована Крститеља, што се касније доказало да није тако, него да је део гностицизма, али да је хришћански утицај приметан. Ипак, постојање Јованових ученика се не може порицати, јер о њима сведочи *Нови Завет*. Према новозаветним списима, познато је да је пророк проповедао и крштавао на реци Јордан, и да му је прилазио велики број људи из Јерусалима, Јудеје и јорданске околине (*Мт.* 3, 5 – 6; *Мк.* 1, 4 – 5; *Лк.* 3, 3 – 4; стр. 14). Током крштавања, он је задобио и изванредан број ученика. У време деловања Исуса Христа, док је Јован био у заточеништву, спомињу се два Јованова ученика, које је лично он послао да виде шта Исус чини. Христос их је послао натраг њиховом учитељу, како би му пренели извештај о чудима која чини (*Мт.* 11, 1 – 7; *Лк.* 7, 18 – 24). Након Јовановог погубљења, његови ученици су били ти који су преузели његово тело и сахранили, потом обавестили Исуса о његовој смрти (*Мт.* 14, 12; *Мк.* 6, 29). Такође су апостоли били упознати да је Јован имао ученике, које је подучавао у молитви, па су они замолили Христа да исто то чини и са њима (*Лк.* 11, 1). Неки од пророкових ученика су пришли Исусу, као што је Андреј, један од дванаест апостола (*Јн.* 1, 35 – 40). Потом, еванђелист Јован даје податак да су Јованови ученици, током његовог проповедања у Енону близу Салима, дошли у расправу са Јудејцима око очишћења. Тада га обавештавају да су чули за Исуса и да Он такође крштава, на шта им је Јован рекао да је Он већи од њега и да треба да расте (*Јн.* 3, 22 – 30). Такође, фарисеји су чули да Исус има више ученика од Јована (*Јн.* 4, 1).

Током апостолског периода, тј. после силаска Светог Духа, Јованови ученици су и даље били активни. У Ефесу су били људи који су познавали само Јованово крштење, док о примању Духа Светог нису знали. Ту се издваја Јудејац Аполос, учен у Светом Писму, који је примио само Јованово крштење. Спомињу се и неки ученици који су, као

²⁶ Мидић 2023, 22.

²⁷ Arabestani 2016, 182 – 183.

²⁸ Исто, 181.

²⁹ Мидић 2023, 22.

³⁰ Назиреји су код Јевреја били људи који су се заветовали Богу на посебан вид живота, који се осликавао у пуштању косе, браде и у уздржању од хране и пића.

³¹ Болотов 2009, 199.

³² Мидић 2023, 21.

и Аполос, крштени од Јована, да би касније од апостола Павла примили Светог Духа (Дан. 18, 24 – 25; 19, 1 – 5). Не наводи се о којима је ученицима реч, али с обзиром да су знали само за Јованово крштење, могуће је да су његови ученици.

Јеврејски хроничар Јосиф Флавије такође спомиње Јована Крститеља и да је око себе окупио мноштво народа, али стриктно не спомиње његове ученике. Ипак, под мноштвом народа може да се схвати да је око себе имао своје ученике.³³

Следствено горе реченом, можемо закључити да су постојали и деловали Јованови ученици, који су остали уз њега и после његовог утамничења, те да су га и сахранили. У апостолско време су постојали људи, као што је Аполос, који су примили Јованово крштење и проповедали, и који су вероватно били његови ученици. Ширих информација о њима немамо.

Јован Крститељ у мандаизму

Јован Крститељ је у мандаизму познат као Yuhana или Yahya Yuhana и заузима почасно место. Код мандаита постоји изрека: „Оно што је код хришћана Исус, а код муслимана Мухамед, то је код нас Јован“. Он за њих није само пророк, него велики учитељ и свештеник са белом магијом и даром исцељења духа и тела.³⁴ Као што је било речи, постоји спис који говори о њему опширније, под називом *Јованова књига*, али није у потпуности посвећена њему. Поред овог списка, о њему пише *Гинза* и једна од многих књига *Haran Gawaita*.³⁵ На основу ове три књиге изложиће се мандаитско учење о њему.

Према мандаизму, Јованови родитељи били су Захарије и Јелисавета, који су га добили у позним годинама – отац му је имао 99, а мајка 88 година.³⁶ Његово рођење је описано као чудесан догађај, према којем су свештеници Јерусалимског храма имали сан, у којем се звезда спустила над Јелисаветом, а запаљива ружа окружила Захарија. Свештеници су ово знамење протумачили да ће Јелисавета родити дете, да ће бити пророк у Јерусалиму и да ће се под његовом влашћу налазити река Јордан.³⁷ Порекло Јованово је из реке Јордан, јер је из ње дошла благодат у материцу Јелисавете.³⁸ Интересантно је да Захарију представљају као лабилног човека око вере, који није био упознат са пророчанством, него су га о томе упознали свештеници. Вест да ће Јелисавета родити дете, за њега је представљала шок због њихових година, тако да је сумњао у њихове речи.³⁹ Због сумње, Захарије се описује као глуп човек, док се према Јелисавети исказује поштовање.⁴⁰

Рођење Јована је описано као велики догађај, када се сав Јерусалим затресао. Око његовог имена је настала читава расправа, која је могла довести до смртног исхода. Наиме, свештеници су предложили да се назове Јосиф или Затан. Међутим, Јелисавета је занемарила њихов предлог и одлучила да се зове Јован. Због овога су желели да је убију, као и њеног сина, због чега је бебу Величанствени Енох узео и однео на белу планину Парван,⁴¹ на којој су се одојчад и деца одгајали на изворској води. Тамо је Јован своје

³³ Флавије 2008, 794.

³⁴ Drower 1937, 3.

³⁵ Књига је посвећена историји мандаита, док је учење секундарног значаја. Детаљније: Drower 1953, V – XI.

³⁶ Häberl & McGrath 2020, 93.

³⁷ Исто, 53 – 55.

³⁸ Drower 1953, 5.

³⁹ Häberl & McGrath 2020, 57 - 59.

⁴⁰ Исто, 95 – 97.

⁴¹ У *Haran Gawaita* се описује као бела планина, у којој су воће и небо огромни и на којем расте дрво које храни одојчад (Drower 1953, 6). Сакривање Јована на планину се спомиње и у једном

детињство провео, да би по навршењу 22. године започео своју мисију по Јудеји и Јерусалиму.⁴² Крштавао је на реци Јордан, која се назива *Водом живота* и с њом је пророк лечио болесне од лепре, слепила, непокретности и истеривао демоне.⁴³ На реци Јордан је крстио божанско биће Manda d'hajje. Овде постоји доста сличности са крштењем Христовим. Manda d'hajje је као Христос, Логос. Док се у јеванђелима на Јордану Бог јавио у виду Свете Тројице – Глас са неба – Отац; Христос – Син; бели голуб – Свети Дух – у мандаизму су рибе и птице добили дар говора, хвалећи божанско биће.⁴⁴ Оно што одудара од новозаветног сведочанства је да су пророкови родитељи били још живи. Када је Јелисавета чула да се Јован вратио, одмах је отишла код њега, што је био разлог да се Захарије разведе од ње.⁴⁵

За разлику од хришћанства, мандаизам проповеда да је Јован био ожењен са женом по имену Анхар и да му је било саветовано да се ожени. Из тог брака је добио осморо деце: Хандана, Шарата, Бирхама, Р'химата – Хаију, Нсаба, Сама, Анхар – Зиву и Шарата.⁴⁶ Имао је своје ученике, чији се тачан број не наводи, са којима је био до своје 42. године.⁴⁷ Његови ученици су имали децу, али се за њих каже да су се одрекли учења учитеља, предали се власти тела и пали под утицај јерусалимских Јевреја.⁴⁸

Смрт Јована Крститеља има неколико верзија, али су у суштини идентичне. Према учењу мандаита, божанско биће Manda d'hajje се обратило Јовану и рекло да ће се, по полагању руке на њега, његова душа одвојити од тела. Након полагања, пророкова душа се одвојила од тела и обукла у одећу светлости, док је његово тело остало на земљи, да би потом било покривено од риба и птица. Затим настаје интересантан детаљ. Јован почиње да тугује, јер је видео своје мртво тело. Manda d'hajje се чуди његовој тузи, дозвољавајући му да се врати у њега, али Јован то ипак одбија. Он објашњава да разлог његове туге није због његовог мртвог тела, него због његове ревносне деце, јер остају без његовог вођства. На крају божанско биће његово тело покрива песком са обале.⁴⁹

У *Haran Gawaita* смрт Јована је описана кратко, али је слична са *Гинзом*. Једино се разликује у томе што његову душу не односи Manda d'hajje, него *Трансплантер* или *Пресаћивач*, који је анђеол смрти по имену Шауриел.⁵⁰

Постоји још једна верзија смрти Јоавна Крститеља, која је заправо усмено предање. Према предању, један краљ по упознавању светих људи, познатих као дарвиши, одрекао се свога наслеђа и придружио им се. Уз себе је имао само врећу и чинију, као и неко камење, које је намеравао да прода да би могао себи да купи основне потребштине. Посветио се путовању, па је тако дошао до реке Јордан и видео Јована где крштава. Краљ

апокрифном јеванђељу – *Протојеванђеље Јаковљево*. Међутим, у њему се не спомиње да су Јевреји хтели да убију пророка, него Ирод Велики и то када је наредио да се побију сва деца у Витлејему, с циљем да се погуби беба Исус. Према апокрифу, када је Јелисавета чула шта је наредио Ирод, узела је Јована и побегла на планину. Пошто није знала где да га сакрије, завапила је Божијој планини за помоћ. У том тренутку се планина отворила и примила их обоје, док их је Анђеол Божији чувао. Захарија је за то време био убијен у Јерусалимском храму, али се не зна ко је то учинио (Lewis 1902, 11 – 12).

⁴² Häberl & McGrath 2020, 93 – 95.

⁴³ Drower 1953, 5 - 7.

⁴⁴ Lidzbarski 1925, 190 - 193.

⁴⁵ Häberl & McGrath 2020, 97.

⁴⁶ Häberl & McGrath 2020, 89; Mead 2023, 31.

⁴⁷ Drower 1953, 7; Lidzbarski 1925, 192.

⁴⁸ Drower 1953, 11 – 12.

⁴⁹ Lidzbarski 1925, 193 - 194.

⁵⁰ Drower 1953, 7.

му је пришао и замолио да га крсти. Након крштења, пророк је ушао у разговор са краљем, током којег им је пришао дечак старости три године и замолило пророка да га крсти. Јован му је одговорио да је уморан, да му је потребан одмор и да сутра дође. Дечак га је послушао и замолило да изађе из реке и легне да спава. Када се пророк пробудио, видео је да је дечак још увек ту и да чека на своје крштење. Јован га је питао ко је заправо он, на шта му је дечак рекао да ће добити одговор по крштењу. Када су крчили на реку Јордан, таласи реке су се подигли, рибе су почеле да се моле, док су птице летеле изнад њих и узвикивали име Manda d'hajje. Дечак је потврдио да је оно божанско биће чије име птице изговарају и да је дошао по душу пророка. Потом га је узео за руку и његову душу одвојио од тела, које је остало да лежи мртво у реци. Јован је видео своје тело, на које су се устремиле птице и лешинари, на шта се он растужио. Manda d'hajje је приметио да Јован жали за судбином свога тела, па га је покопао. Према веровању мандаита, гроб Јована се налазио изнад реке Јордан као нека врста хумке.⁵¹

Следствено реченом, мандаити Јована доживљавају као неког ко је био привржен својој вери, поштујући светост реке Јордан, крштење и друге обреде, с тим да није жудео за култом своје личности.⁵² За њих је пророк живео аскетским животом, који је имао дар да привремено напусти своје тело, као неку врсту астралне пројекције.⁵³ Сматран је апостолом и исцелитељем.⁵⁴ Постоји и молитва Јована Крститеља, за коју мандаити верују да ју је управо он изговорио. Она се састоји у молби Manda d'hajje за опроштај грехова, сједињење са Великим Животом, за здравље деце, жена, учитеља, свештеника итд.⁵⁵ У другој молитви, која је посвећена за мртве, поред имена светих људи за које се моле за опроштај њихових грехова, наводи се Јован, његови родитељи и његова жена Анхар.⁵⁶

Исус Христос у мандаизму

Док се Јовану Крститељу у мандаизму указује велика почасти и поштовање, однос према Христу је супротан. Доживљавају га као лажног Месију, обученог у ватру, чија чуда долазе из ватре.⁵⁷ Сматрају га лажовом, чије порекло не долази од Светлости⁵⁸ и који није основао цркву ради спасења људи, него ради сопствене славе.⁵⁹ Убрајају га међу седам обмањивача,⁶⁰ који су завели децу Адама, те његову проповед називају лудошћу,⁶¹ јер је злоупотребио свете списе и својим учењем изопачио људе и превео их у таму.⁶² Хришћане сматрају за опасне људе, поистовећујући их са демонима. Оптужују их да људе одвајају од њихових домова и породица, одводећи их у планине и равнице, где муче њихове душе и умове. У *Гинзи* се мандаити упозоравају да не падну под њихов утицај, нити да примају њихово учење, али ако буду приморани, да признање буде формално, а не из

⁵¹ Drower 1937, 278 – 280.

⁵² Häberl & McGrath 2020, 61.

⁵³ Häberl & McGrath 2020, 73; Mead 2023, 27.

⁵⁴ Drower 1953, 5.

⁵⁵ Drower 1959, 313 – 315.

⁵⁶ *Исмо*, 152.

⁵⁷ Lidzbarski 1925, 47.

⁵⁸ *Исмо*, 52.

⁵⁹ *Исмо*, 410 – 411.

⁶⁰ Према мандаизму имена седам обмањивача су: 1. Шамиш или Сунце; 2. Свети Дух – Естра – Венера – Либат - Амамит; 3. Набу – Меркус – Исус Христос – лажни Месија; 4. Син – Месец – Саурел; 5. Кеван – Сатурн; 6. Бел – Јупитер и 7. Нериг – Марс (Lidzbarski 1925, 28).

⁶¹ Lidzbarski 1925, 28 – 29.

⁶² Drower 1953, 4.

срца.⁶³ И у молитвама се упозоравају на Исуса, називајући га лажним Месијом.⁶⁴

У мандаизму постоји развијено веровање о животу Исуса Христа. Мајка му је била Марија, у чијој утроби је био сакривен плод, који ју је омађијао и у деветом месецу га је родила. Људима је проповедао о својој смрти, основао мистериозни ритуални обред Светог обеда, алудирајући на Евхаристију. Имао је брата, чије се име не наводи, вероватно мислећи на Јакова, који су заједно проповедали хришћанство. Као центар њиховог деловања наводи се планина Синај, на којој су се окупили људи свих раса и себе прозвали хришћанима.⁶⁵

Код мандаита посебно место заузима сусрет Христа са Јованом Крститељем. До сусрета долази на реци Јордан, на којој је пророк крштавао народ. Крштење Исусово описују као покушај поткупљивања Јована. Наиме, Исус је затражио да га крсти и да изговори име које он буде желео, те да га прогласи за његовог ученика, а заузврат ће га споменути у својим посланицама. Уколико пророк одбије, његово име неће бити уписано. Јован оптужује Исуса за превару јеврејског народа, за лажи које је проповедао и да је Суботу уништио. Христос одбацује оптужбе, правдајући се да би до сада био убијен да је тако нешто учинио и поново је затражио да га крсти. Јован непрестано одуговлачи и улази у теолошку полемику, међу којима је била тема и живот душе после смрти. Јован добија наређење из Абаторове куће да крсти Исуса, што он чини, сматрајући Га и даље преварантом. Током крштења, спустио се Свети Дух у виду голуба, начинио знак крста над Јорданом и подигао таласе воде. Овај догађај доста подсећа на новозаветни догађај, али у мандаизму се описује као нека празнина у духовном животу људи, са акцентом на упозорење на дела Исусова.⁶⁶

Што се тиче каснијег живота, у много чему се слаже са новозаветном историјом, с тим да неке догађаје описују другачије. Тако одговорност Христове смрти приписују Њему, јер су Га Његови поступци довело до тога. Због лажног учења, Јевреји су Исуса ухапсили и предали Римљанима, као и Његове пратиоце. Због преваре је осуђен на смрт распећем и Његову смрт описују као убиство тела, како би прећутали Његово васкрсење, те да су леш Његове присталице разделили у неколико делова.⁶⁷

Закључак

Мандаизам као део гностицизма, под утицајем јудаизма, хришћанства и других религија, примио је од њих понешто од учења. Тако је Јован Крститељ, под утицајем хришћанства, постао личност која је веома цењена код мандаита. За њих он није Месија, нити Син Божији, као Христос у хришћанству, него пример човека приврженог вери, велики пророк, проповедник и исцелитељ. Христос, такође, заузима место у мандаизму, с тим да се представља супротно од Јована. Он је у мандаизму описан као лажни Месија, обмањивач, лажов и веома опасан за људске душе. Због тога је хришћанство веома опасно, која уништава душе и умове мандаита, те се често у њиховим списима и молитвама може наићи на упозорење на Христово учење.

⁶³ Lidzbarski 1925, 28 – 29.

⁶⁴ Drower 1959, 119.

⁶⁵ Drower 1953, 3 – 4.

⁶⁶ Häberl & McGrath 2020, 83 - 101.

⁶⁷ Lidzbarski 1925, 52.

Извори и литература

Болотов, Василије Васиљевич (2009), *Историја Цркве у периоду до Константина Великог*, Краљево: Епархија жичка.

Лозе, Едуард (1986), *Свет Новог завета*, Београд: Свети архијерејски Синод СПЦ.

Мидић, Далибор (2023), „Ученици Светог Јована Крститеља“, *Глас Епархије нишке* 3, 21 – 22.

Флавије, Јосиф (2008), *Јудејске старине* (прев. Владан Добривојевић), Београд: Двери.

Arabestani, Mehrdad (2016), „The Mandaean Religious System: From Mythos to Logos“, *Iran and the Caucasus* 20, 179 – 194.

Bahor, Nadia Majar (2017), *The Mandaean Gnostic Religion* (master work), New Jersey: Drew University.

Buckley, Jorun Jacobsen (2002), *The Mandaean: Ancient Texts and Modern People*, New York: Oxford University Press.

Drower, E. S. (1959), *The Canonical Prayerbook of the Mandaean*, Leiden: E. J. Brill.

Drower, E. S. (ed.) (1953), *The Haran Gawaita and the Baptism of Hibil – Ziwa*, Citta del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.

Drower, E. S. (1937), *The Mandaean of Iraq and Iran. Their Cults, Customs, Magic, Legends and Folklore*, New York: Oxford University Press.

Häberl, Charles & McGrath, James (ed.) (2020), *The Mandaean Book of John*, Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH.

Jones, Lindsay (ed.) (2005a), *Encyclopedia of Religion* 5, Michigan: Thomson Gale.

Jones, Lindsay (ed.) (2005b), *Encyclopedia of Religion* 8, Michigan: Thomson Gale.

Lewis, Agnes Smith (ed.) (1902), *Apocrypha Syriaca. The Protevangelium Jacobi and Transitus Mariae*, London: Cambridge University Press.

Lidzbarski, Mark (ed.) (1925), *Ginza Rabba. Treasure or the Great Book of the Mandaean*, Leipzig: Vandenhoeck & Ruprecht.

Mead, George Robert Stowe (2023), *Gnostic John the Baptizer*, London: Global Grey.

Popović, Anto (2007), *Novozavjetno vrijeme*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Rudolph, Kurt (1978), *Mandaeism*, Lieden: Brill.

Segelberg, Eric (1969), „Old and New Testament Figures in Mandaean Version“, *Scripta Instituti Donneriani Aboensis* 3, 228 – 239.

Thomas, Richard (2007), „The Israelite Origins of the Mandaean People“, *Studia Antiqua* 2, 3 – 27.

SAINT JOHN BAPTIST AND JESUS CHRIST IN MANDAEISM

Mandaism is part of Gnosticism, which is a compilation of Judaism, Christianity and other faiths. Followers of this faith are known as Mandaeans. They pay great respect to Saint John the Baptist, which is why they were once known as Christians of Saint John the Baptist. Although the Mandaeans do not consider him as the Messiah, nor the Son of God, they value him more as a great prophet and healer. There are a number of beliefs about his life and personality. On the other hand, they consider Jesus Christ as a deceiver, a liar and a false Messiah. They perceive Christianity as a dangerous faith, which destroys the soul and mind, therefore their writings are full of warnings on Christians.